

Analys | Afghanistan

En något förkortad version av denna artikel publicerades i tidningen Nerikes Allehanda den 30 oktober 2010.

Det internationella, militära engagemanget i Afghanistan är inne i en fas, då ursprungliga ideal och målsättningar successivt skrivs ned. Krigföringen i Afghanistan har inte varit framgångsrik, däremot allt mer kostsam i både liv och pengar, och nu växer krigströttheten både bland afghaner och i de länder som bidrar med trupp. De flesta tycks ha kommit till insikt om att

Text: Ann Wilkens

detta är ett krig som inte går att vinna militärt. De internationella trupperna förlorar så länge de inte vinner medan det förhåller sig tvärtom för talibanerna, som vinner så länge de inte förlorar. Motståndsgруппerna har, om inte sympatierna, så i varje fall den livsviktiga tiden på sin sida. Den aktuella frågan är således hur och på vilka villkor kriget kan avslutas.

FÖR ATT KUNNA LÄMNA Afghanistan med hedern i behåll behövs en krok att hänga upp avvecklingen på, ett ljus i slutet av tunneln. Det finns ett behov av goda nyheter, av hopp, som har vuxit under de senaste åren, då utvecklingen med

” De internationella trupperna förlorar så länge de inte vinner medan det förhåller sig tvärtom för talibanerna, som vinner så länge de inte förlorar.”

Ann Wilkens

accelererande hastighet gått i fel riktning. Därför har vi sett rader av optimistiska uttalanden från olika generaler eller centralt placerade politiker: Nu har vi lagt om strategin/tillsatt en kommission/skapat en ny mekanism och alldeles strax kommer vändpunkten att inträffa...

MEN VERKLIGHETEN på marken har inte i någon högre grad låtit sig påverkas; talibanerna har fortsatt att vinna terräng,

den afghanska regeringen fortsatt att tappa i trovärdighet och antalet dödsoffer har fortsatt att stiga, både bland soldater och civila. För allt fler afghaner ter det sig märkvärdigt att USA i allians med andra rika länder och i samarbete med den centrala regeringen inte på tio år har lyckats kämpa ned ett motstånd sprunget ur en fattig landsbygd. Rykten och konspirationsterorier sprider sig i den rika jordmån som en hög grad av analfabetism tillhandahåller: ” Kan det möjligen bero på att den politiska viljan saknas? Finns här en dold agenda?” Så har det välkommande som mötte utländsk trupp år 2001/02 långsamt runnit ut i sanden eller rentav vänts i misstänksamhet.

LÖSNINGEN FÖR DAGEN bygger på möjligheten att en stor del av talibanrörelsen vill återintegreras i samhället, vilket skulle göra det möjligt att isolera den hårda kärnan, som inte anses särskilt stor. Hittills har dock inga massavhopp från talibanrörelsen ägt rum och det är egentligen inte särskilt troligt att planen håller i ett läge där talibanerna på goda grunder anser sig framgångsrika och dessutom ser ljuset i slutet av sin tunnel, när allt fler regeringar

börjar diskutera slutdatum för sitt militära engagemang. Parallellt med förhandlings-spåret intensifieras ansträngningarna att bygga upp de afghanska säkerhetsstyrkorna. Enligt ett beslut på en konferens i Kabul i somras ska dessa vara redo att överta säkerhetsansvaret i hela Afghanistan år 2014. Hur förankrat detta beslut är i den afghanska verkligheten förblir oklart – problemen inom den afghanska armén är stora, än större är de inom polisstyrkorna. Det ter sig ganska bakvänt att fatta beslut om en sådan här sak på en konferens, årtalet verkar ha mer att göra med att president Hamid Karzais mandat löper ut just detta år och det hela bör nog i första hand tolkas som ett i raden av hoppningivande besked.

DÄRMED ÄR VI TILLBAKA i dragkampen om tiden. Kommer det internationella samfundet att vara uthålligt nog att lotsa försonings- och återuppbyggnadsprocesserna i hamn, även om de tar betydligt längre tid än förutsett? Kommer de förhandsvillkor som brukar nämnas – bland dem att gällande konstitution, som bland annat föreskriver lika rättigheter för män och kvinnor, ska accepteras som utgångspunkt – att förhandlas bort? Företrädare för det nyligen tillsatta Höga Fredsrådet (med 70 medlemmar, varav åtta kvinnor) har redan börjat antyda att inga kor är heliga – flexibilitet är ledordet – och faktum är att det förhandskrav som innebar att talibanerna först måste lägga ned vapnen, innan förhandlingar kunde inledas, redan lagts till handlingarna. Samtal pågår, om än av sonderande karaktär, sedan rätt lång tid tillbaka.

SAMTIDIGT ÄR RISKERNA med ett snabbt tillbakadragande av de internationella styrkorna uppenbara. De flesta bedömare är överens om att faran för förnyat och generaliserat inbördeskrig är påtaglig i ett sådant läge. Ett inte osannolikt scenario är att detta kan komma att sluta med att talibanerna, som är pashtuner, tar över makten i södra och östra Afghanistan, medan olika krigsherrar, huvudsakligen tadjiker, uzbekar och andra, fortsätter att lägga under sig områden i norr och väst, möjligen med en liten och relativt kraftlös internationell styrka kvar i Kabul som värn mot ett regelrätt maktövertagande av endera parten. Redan hörs i den interna, afghanska debatten icke-pashtunska röster

” Vad vi behöver göra är alltså i första hand att förvalta det förtroende vi åtnjuter på gräsrotsnivå – det är detta som är basen för vår verksamhet.

Ann Wilkens

som utmålar försoningstrevandena som en komplott från regeringens sida i syfte att befästa Afghanistan som ett pashtunvalde.

EN CENTRAL FRÅGA är alltså vilket mått av vanstyre och brott mot mänskliga rättigheter – och detta är något som både regeringen i Kabul, talibaner och krigsherrar står för, på lite olika sätt - som väst kan tolerera. Var går omvärldens smärtgräns för talibaninflytande över exempelvis rättsväsendet? För ingrepp i de afghanska kvinnornas rörelsefrihet? För krigsherrarnas övergrepp mot civilbefolkningen? Hur mycket är vi i längden beredda att offra för Afghanistan i dessa avseenden, som inte i första hand gäller vår egen säkerhet visavi internationell terrorism?

KANSKE INTE SÅ MYCKET. Även om motiven har varierat från land till land, har egenintresset varit centralt i denna intervention, som i de flesta andra. Och egenintresset har successivt bortfallit, i takt med att hotet från al-Qaida bleknat och det börjar stå klart att det i varje fall inte i första hand utgår från just Afghanistan. En annan sak som starkt bidrar till att det är svårt att upprätthålla legitimiteten i den internationella insatsen är att den regering vi stöder i Kabul redan förlorat en stor del av sitt förtroendekapital hos befolkningen – vi som bidrar är således redan indirekt medskyldiga till vanstyre, korrupktion och förfuskade val, vilket naturligtvis undergräver vår ställning hos afghaner i allmänhet.

I SKUGGAN AV STORPOLITIKEN finns emellertid ett annat Afghanistan, det där de flesta afghaner lever, det vill säga på

landsbygden. Även landsbygdsbefolkningen är förvisso utsatt – för krigföring, för rättslöshet, naturkatastrofer och de risker som en utbredd fattigdom och en patriarkal samhällsordning för med sig – men här återfinns också en stark utvecklingsvilja, initiativkraft och optimism om möjligheterna att trots allt skapa en bättre framtid. Det är i denna miljö vi inom Svenska Afghanistankommittén (SAK) verkar, med att bygga skolor och organisera undervisning, driva kliniker och insatser för funktionshindrade – i samarbete med lokala byrå och myndigheter. Våra 5 700 afghanska medarbetare är inte identifierade med någon politisk falang och snart 30 års arbete ute i denna verklighet har gjort SAK känt som en pålitlig biståndsleverantör utan dold agenda. Vi ser att vi kommer att kunna fortsätta verka på detta sätt även framöver, under de större eller mindre svårigheter som den politiska utvecklingen kan komma att medföra. På det lokala planet behöver vi inte militärt beskydd – för att undvika att våra medarbetare förvandlas till måltavlor är det tvärtom viktigt att upprätthålla en klar gräns mot de militära insatserna. Vad vi behöver göra är alltså i första hand att förvalta det förtroende vi åtnjuter på gräsrotsnivå – det är detta som är basen för vår verksamhet.

KANSKE SKULLE LÄGET i Afghanistan som helhet ha varit lite ljusare om de internationella insatserna i högre grad utgått från den fattiga befolkningsmajoritetens situation och möjligheter, inte från det internationella terroristhotet eller en överdrivet positiv självbild av det västerländska samhället som global modell. Om det, kort sagt, handlat om Afghanistan.

SOM DET NU ÄR, har västvärldens samlade intervention i Afghanistan snarast väckt ont blod i stora delar av den muslimska världen, där den ofta tolkas som ett led i alla de förödmjukelser som muslimer utsätts för i olika krishärदार (Irak, Palestina, Kashmir, Tjetjenien, etc). Paradoxalt nog riskerar ett uttåg ur Afghanistan att späda på dessa stämningar, att tolkas som ytterligare ett bevis på västs opålitlighet. Precis som 1989, då ryssarna tågade ut ur Afghanistan och USA snabbt tappade intresset för regionen, kommer befolkningen att lämnas ensam med den långa rad problem som kriget skapat i form av flyktingström- ▶

- ▶ mar, vapentillgång och ett söndertrasat och brutaliserat samhälle – den situation som några år senare ledde till att inbördeskrig utbröt. Minnet av detta lever starkt kvar hos såväl afghaner som de pakistanier, som tillhandahöll basområden, utbildning och utrustning för befrielsekrigarna.

EFTER DEN RAD av både strategiska och taktiska misstag som begåtts sedan den USA-ledda invasionen 2001 är det inte lätt att nu vrida utvecklingen rätt i Afghanistan. I backspeglarna är det inte svårt att se att det var fel att räkna ut talibanerna i Bonnprocessen, att återbevärna de krigsherrar som då var slagna, att lita på Pakistan som entydigt allierad i ”kriget mot terrorismen”, att blunda för grannländernas divergerande intressen i Afghanistan och att inte sätta hårdare press på regeringen i Kabul. Att blicka framåt är betydligt svårare. Några snabba, acceptabla lösningar avtecknar sig inte.

DET FRAMSTÅR OCKSÅ allt tydligare att det inte går att hantera Afghanistan isolerat från dess grannländer – i synnerhet Pakistan, där problemen i dagsläget hopar sig och en ännu mer radikaliserad och internationaliserad talibanrörelse än den afghanska vinner terräng i det politiska, ekonomiska och humanitära kaos som råder i stora delar av landet. Konflikterna i Sydasien hakar i varandra i något av en ond cirkel. Att Pakistan har ett stort behov av kontroll över utvecklingen i Afghanistan hänger i sin tur samman med konflikten med Indien om, i första hand, Kashmir. Många bedömare anser att det är i Kashmir, ett av världens äldsta pyrande konfliktområden där under den gångna sommaren minst 100 dödsoffer har skördats bland stenkastande ungdomar, som vägen mot stabilitet i Afghanistan skulle kunna ta sin början. Det är dock en lång väg.

FÖR SAKS del är problematiken mer begränsad. Vi har tagit oss igenom mörka perioder i Afghanistans historia förr och har gott hopp om att kunna fortsätta verka på bynivå, i direkt samspel med utsatta människor. Vi kan inte förändra de storpolitiska förutsättningarna för deras livsvillkor men vi kan fortsätta att dra vårt strå till stacken vad gäller tillgången till framför allt utbildning, sjuk- och mödravård. I rådande läge får detta anses vara gott nog. ●